

УДК 339.924 (4)

Ігор Коноваленко

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ НАДНАЦІОНАЛЬНОСТІ ТА СУВЕРЕНІТЕТУ В ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЯХ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглядаються передумови виникнення та основні засади головних концепцій європейської інтеграції, визначається ступінь їх впливу на реальний перебіг об'єднавчих процесів у Західній Європі та висвітлення тенденцій європейської інтеграції на найближчу перспективу. Обґрунтовується специфічність ЄС як наднаціональної організації та прослідковується співвідношення державного суверенітету із багатомірною взаємозалежністю країн західноєвропейського регіону.

Ідея європейської інтеграції сягає своїм корінням глибини сторіч. Зародившись у часи Франкської імперії Каролінгів (VI - початок IX сторіччя), вона отримала своє продовження у Священній Римській імперії (друга половина X сторіччя - 1806 р.), знайшла вираз у католицькому папоцезаризмі та концепціях об'єднання християнських правителів, постійно протягом всієї європейської історії виринала у працях різних за країнами походження і родом занять авторів - згадаймо хоча б імена французького королівського прокурора П'єра Дю Буа (1250-1320), чеського короля Іржі Подебрада (1420-1471), італійського теолога Енеа С. Пікколоміні (1405-1464), знаного теолога і гуманіста Еразма Роттердамського (1466-1536), чеського філософа і педагога Яна Амоса Коменського (1592-1670), англійського квакера Вільяма Пена (1644-1718), мислителів XVIII і XIX сторіч - Шарля Ірене де Сен-П'єра, І.Канта, І.Г.Фіхте, В.Гюго, Д.Мадзіні, К.Каттанеота ін.[1]. Проте об'єктивні передумови для успішної реалізації інтеграційних ідей склалися у Європі лише по закінченні Другої світової війни. Започаткуванню і подальшому поглибленню об'єднавчих процесів сприяла низка чинників, головними з яких стали:

1. Прагнення відвернути загрозу нових воєн.
2. Протистояння із соціалістичним табором і радянська загроза.

3. Необхідність створення умов для ефективної конкуренції у різних сферах із США, а згодом і з Японією.

4. Економічна доцільність усунення митних бар'єрів та інших перешкод рухові товарів, капіталів і людей у Європі, що мало б призвести до здешевлення обміну та зниження цін на промислові вироби.

5. Високий рівень продуктивних сил при обмежених внутрішніх ринках країн і поступовому зменшенню традиційних зовнішніх ринків збуту у зв'язку з деколонізацією і появою Третього світу.

У західній політичній науці інтенсивні дослідження інтеграційної проблематики розпочалися вже на зламі сорокових-п'ятидесятих років XX сторіччя. Поштовх їм дали, зокрема, I Європейський конгрес у Гаазі (1949 р.) та оприлюднення у 1950 році Декларації Шумана щодо утворення Європейського співтовариства вугілля та сталі. Незважаючи на усвідомлення доцільності й необхідності проведення політики інтеграції, у середовищі науковців і політичних діячів європейських країн розгорілися палкі суперечки щодо її обсягу, змісту та шляхів реалізації. Дискусії ці тривають і подосі. Глибинні геополітичні зміни, що протягом останнього десятиріччя відбуваються у Європі, і спосіб реагування на них держав Старого Світу ставлять на порядок денний проблему суперечності, ба, навіть позірної

взаємовиключності прагнень і устремлінь, іманентно притаманної кожній окремо взятій країні у її спробах відповісти на виклики нової міжнародно-політичної ситуації.

Як узгодити реалізацію національних інтересів і зміцнення суверенітету національної держави із одночасним залученням її у мережу взаємодій, взаємозалежностей і взаємопроникнень регіональної наднаціональної інтеграції у такий спосіб, щоб ці чинники не зашкодили самій державі, іншим учасникам інтеграції, третім країнам? Чи взагалі сумісна інтеграція держав у рамках наднаціональної організації зі збереженням суверенітету, незалежного існування, забезпеченням непорушності кордонів, захистом національних інтересів? Відповідь на ці питання не проста, особливо якщо взяти до уваги не тільки цілі конкретних країн, а і їхні погляди на шляхи реалізації цих цілей. Зокрема, серед політиків і науковців різних європейських держав не існує спільної і загально визнаної думки щодо розмежування, умовно кажучи, сфер "суверенності" і "взаємозалежності" в інтеграційних процесах.

Як показали дискусії, що передували підписанню Маастрихтського договору (1992 рік), значна частина громадян європейських країн не вельми прихильно ставиться до ідеї відмовитися від частини свого державного суверенітету на користь наднаціональних інститутів ЄС. Ситуацію ускладнює і відсутність серед правлячих еліт та громадськості європейських держав консенсусу щодо майбутньої остаточної, або, принаймні, доцільної форми організації нової Європи - чи буде це і надалі об'єднання суверенних держав, чи воно поступово перетворюватиметься на певний різновид "Європейських сполучених штатів" федеративного характеру. Фактично дотепер, попри ухвалення у межах Європейських співтовариств, а потім Євросоюзу численних програмних документів, не існує докладної і однозначно сприйнятої всіма європейськими державами концепції розбудови європейської єдності, бачення того, чим має стати об'єднана Європа - нині можна говорити лише про збіжність позицій щодо загальних

засад і цінностей, на яких повинні ґрунтуватися інтеграційні процеси. Основні дискусії у сфері пошуку шляхів та методів реалізації політики європейської інтеграції надалі точаться у середовищі науковців, котрі гуртуються навколо трьох провідних теоретичних шкіл (течій) регіональної інтеграції [2] - федералістської, функціоналістської і неофункціоналістської.

Федералістська школа

Головним імпульсом до виникнення наприкінці 40-х років федералістських концепцій інтеграції, натхненниками яких були видатні дослідники європейської проблематики А.Марк, Дж.Герард і А.Сгінеллі, став трагічний досвід Другої світової війни і острах перед появою нових мілітарних загроз. Федералісти виступають за політичні кроки, котрі, не ліквідуючи повністю існуючі національні держави, передають значну частину їхніх суверенних прав і компетенцій наддержавній структурі, спроможній ефективно втілювати у життя здобутки соціального й економічного прогресу, а також забезпечити міцний і тривалий мир між сфедералізованими країнами та їх безпеку [3]. Оскільки класичні механізми міжнародних відносин виявилися у справі підтримки миру і безпеки ненадійними чи неефективними, то, за думкою федералістів, на незалежність держав слід накласти формальні штитуційні обмеження, яким би складним завданням це не було. Незалежні держави і їх суперечливі інтереси можуть бути контрольовані лише тоді, коли ці країни відмовляться від значної частки своїх суверенних прав. Звідси федералісти роблять висновок про потребу постановня наднаціональної організації.

У своєму розвитку федералістські концепції розділилися на дві течії - радикального і поміркованого (плюралістичного) федералізму. Перший виходить з переконання у недосконалості держав, хаотична поведінка котрих вимагає приборкання на наднаціональному ршні сильною владою, що змусить їх до взаємодії і узгодження інтересів, у першу чергу в політичній сфері. Кожен ршень

співробітництва при цьому вимагає відповідної інституціоналізації та створення органів, наділених відповідними до своїх завдань повноваженнями. Найбільш радикальні федералісти ішли ще далі, прогнозуючи швидку заміну держав регіональними федераціями [4].

Поміркований федералізм замість негайного об'єднання держав у федерацію (так званого одноразового акту волі національних держав) передбачав поступовий еволюційний рух у напрямку досягнення наднаціональної єдності через послідовне поглиблення зв'язків у рамках "співтовариства держав"; найвідомішим виразником цієї концепції став у 60-ті роки авторитетний бельгійський історик Генрі Бругманс [5].

Обидві течії поєднувала думка, що політичні інституції демократичної Європи повинні створюватися передовсім шляхом передачі частини повноважень - в царинах ініціювання, обговорення, прийняття і виконання рішень - від органів держав до європейської виконавчої, законодавчої і судової влади. Легітимації цих нових владних інституцій повинна служити їх підтримка з боку громадян Європи, висловлена безпосередньо і без втручання держав-членів у справи, що належать до федеральних повноважень (йдеться про вибори і голосування у наднаціональній сфері). Автор даних ідей Альтієро Спінеллі спочатку був прихильником радикальної течії, але згодом перейшов до табору поміркованих. Він робить висновок, що спершу належить здобути прихильність громадськості європейських країн до ідеї федералізму, потім створити європейський парламент, який схвалить відповідну установчу угоду інтеграційного об'єднання. Умовою набуття нею чинності, на думку Спінеллі, мусить бути її ратифікація парламентами держав-членів новостворюваної федерації [6].

Функціоналістська школа

Провідним теоретиком функціоналізму був англійський політолог Девід Мітрані, чий праці, опубліковані ще у міжвоєнний період, справили значний вплив на сучасних

теоретиків європейської інтеграції. Він вважав, що зростаюча численність і складність функцій влади призводить до переобтяженості урядів технічними завданнями, позбавленими політичного характеру. Якщо б ці функції були передані компетентним фахівцям і в такий спосіб повністю винесені поза межі державної політики, то це сприяло б справі міжнародної інтеграції. Множинність технічних проблем, які важко розв'язувати на державному рівні, має сприяти інтенсифікації міжнародного співробітництва, поширюючи його на щораз інші сфери діяльності. Таким чином, запропонована функціоналістами стратегія закликає до зосередження на відносно несуперечливих адміністративно-технічних проблемах, оминаючи дражливі політичні питання. Постійне розширення кола завдань, які мають вирішуватися на наддержавному рівні, має стати наслідком дії фундаментального для цієї інтеграційної теорії явища - так званого "ефекту переливання" (spillover effect) [7]. Суть його полягає у тому, що в процесі реалізації програм регіонального співробітництва у якійсь одній галузі, відбувається автоматичне поширення праці і на інші, суміжні. Наприклад, експорт промислової продукції вимагає уніфікації технічних норм і стандартів різних країн, це тягне за собою потребу подальших перетворень, але вже іншого типу - зокрема, у приписах права. У такий спосіб постає і густішає мережа міждержавних взаємозв'язки, котра сприяє усуненню існуючих між країнами поділів та бар'єрів. З плином часу це призводить до пристосування державних структур до об'єктивної, природної інтеграції "знизу", в тому числі й у політичній сфері.

Для Д. Мітрані суверенітет держав був одним із чинників, що перешкождали процесам інтеграції, тому запропонована ним стратегія передбачала розбудову транснаціональної системи співпраці у світовому масштабі [8]. Водночас він був проти створення "надінституцій" і висловлювався радше за функціонально обумовлену співпрацю держав, ніж за реалізацію наднаціональних проєктів. Функціоналісти

вважали першочерговим завданням доручення завідування окремими конкретними сферами публічної діяльності відповідним європейським інститутам. Останні мали б отримувати від держав спільні директиви, вироблені під час переговорів і сформульовані у міжнародних постановках. У межах таких директив європейська адміністрація функціонувала б автономно і незалежно від адміністрації окремих країн.

Класичний функціоналізм у міру розвитку європейської інтеграції зазнавав дедалі гострішої критики. Йому закидали штучне відокремлення економічних і соціальних завдань від політичних цілей, нехтування небажанням держав передавати наднаціональній владі свої повноваження, якщо вони мають бодай якесь політичне забарвлення чи наслідки, нерозуміння відмінності між технічними питаннями, де реально проявляється *spillover effect*, і політичною сферою, в котрій, як правило, необхідна чітко виявлена воля держав. виправити ці недоліки намагаються представники новішої інтеграційної школи мислення, що отримала назву неофункціоналізму.

Неофункціоналістська школа

Представників неофункціоналізму найяскравішими з яких були К. Дойч, С.Шайнгольд, Л.Ліндберг і Е.Хаас - Д. Мітрані схарактеризував як "федералістичних функціоналістів" [9]. Окрім визнання фундаментального "ефекту переливання", вони дійшли висновку, що у тривалій часовій перспективі власті функціонального співтовариства держав будуть схилитися до прийняття рішень федералістської природи, що заохотить до здійснення подібних кроків і керівництва **країн** з-поза меж співтовариства. Серед численних неофункціоналістських теоретичних моделей на увагу заслуговує передусім концепція Карла Дойча [10]. Займаючись дослідженнями північноатлантичного співробітництва, він зосереджував свою увагу на перспективі створення співтовариства держав як на можливому наслідку регіонального інтеграційного процесу. Головним предметом зацікавлення

для нього було політичне співтовариство, що слугувало б відверненню загрози війни між державами-членами. А оскільки відсутність збройних конфліктів є не лише передумовою існування такого співтовариства, а й життєвим інтересом держав, з яких воно складається, то останні вдавтимуться до якісно нових, невідомих попередній практиці інтеграційних заходів з метою його зміцнення.

Подібно до інших чинників міжнародного порядку, європейська інтеграція є одночасно процесом і станом. На думку Е.Хааса, суть інтеграції як процесу полягає в тому, що політичні актори окремих державних центрів приходять до усвідомлення доцільності перенесення їхнього почуття лояльності, а також очікувань і напрямів політичної дії до іншого центру, штитуції якого вже мають або намагаються отримати юрисдикцію над існуючими національними державами [11]. Проте у своїй шзнігшій праці той же науковець сформулює більш помірковане твердження: інтеграція стосується виключно процесу, котрий пов'язує дану конкретну міжнародну систему з її туманно окресленим майбутнім. **Оскільки** сучасна міжнародна сцена складається з мережі взаємодій і сполучень держав, котрі є членами міжнародних організацій, то інтеграція являє собою процес взаємодії і творення взаємних зв'язків такого рівня, на якому стираються межі між системою інтеграційних міжнародних організацій та її середовищем, що складається з національних держав [12].

Інтеграція як стан у неофункціоналістській теорії означає політичне співтовариство, що володіє ефективними засобами запобігання конфліктам між своїми учасниками, наділене повноваженнями приймати обов'язкові для них рішення в царині розподілу матеріальних цінностей та благ і здатністю посилювати зв'язки між елементами системи, тобто державами.

Той наголос, який неофункціоналісти, попри деяку схильність до федералістських ідей, роблять на збереженні ролі держав у новому інтеграційному світоустрої, випливає з їх впевненості у життєвості національних спільнот з великою культурною спадщиною і

багатовіковими унікальними традиціями - доробком, котрого об'єднаній Європі як цілісності чи процесу поки що бракує. Як зауважує німецький дослідник А.фон Бовданді, спільне історичне коріння, "повернення до вартостей християнського Заходу чи до побудови європейської ідентичності на фундаменті міфічної співучасті у діяльності імперії Карла Великого сьогодні, в умовах значного розмаїття європейських культур, вже не переконує... Провідну роль відіграють скоріше політика і право" [13]. Попри періодичне виникнення труднощів і загострення суперечностей, головною тенденцією протягом всієї історії існування Співтовариств був рух у напрямку поглиблення інтеграційних зв'язків країн-членів. Не ставлячи під сумнів чи загрозу національну окремішність і самобутність держав, політика і право, разом із міркуваннями прагматичної економічної доцільності, з першої половини 50-х років ХХ століття стали рушійною силою процесів європейської інтеграції. Ці процеси, що до початку 90-х років розвивалися здебільшого на засадах, визначених функціоналістською школою, після підписання у 1992 році Маастрихтського договору вступили у якісно нову фазу. Якщо у програмних положеннях установчих угод Співтовариств [14] закладалося створення митного союзу, забезпечення вільного і безперешкодного руху товарів, послуг і капіталів, запровадження єдиного митного тарифу, а також спільний ринок праці, вільна конкуренція фірм, зареєстрованих у державах-членах, узгодження політики у галузі сільського господарства і транспорту, то у проекті Маастрихтського договору вже прямо стверджувалося, що "його укладення позначає новий етап у процесі творення союзу, який має федеративну мету" [15]. Внаслідок рішучого опору Великобританії у остаточній офіційній версії документа слова про "федеративну мету" замінено формулюванням, що держави-члени прагнуть побудови "дедалі тіснішого союзу" ("This Treaty marks a new stage in the process of creating an ever closer union among the peoples of Europe...") [16]. Практично це означає не відмову від

федералістського сценарію, а радше лише перенесення його реалізації на більш віддалену часову перспективу.

Головні цілі Євросоюзу, як видно із статті В Маастрихтського договору, привносять у функціонування організації значно більше наднаціональних і квазіфедеративних ознак, ніж будь-які попередні документи Співтовариств - від Паризької і Римських угод до Єдиного Європейського Акту. Держави-члени Євросоюзу, зокрема, прагнуть сприяти економічному і соціальному прогресу шляхом створення у межах організації зони, вільної від внутрішніх кордонів; розбудувати економічний і валютний союз; стверджувати статус Європейського союзу на міжнародній арені через вироблення спільної закордонної політики та політики в галузі безпеки, що в майбутньому має уможливити реалізацію спільної оборони; підвищити ефективність захисту прав громадян держав-членів шляхом встановлення громадянства Євросоюзу; розвивати тісну співпрацю у царині юстиції та внутрішніх справ; повністю зберегти створений досі доробок Співтовариств [17]. При цьому треба підкреслити, що, згідно із статтею F Маастрихтського договору, ЄС і надалі зобов'язується поважати національну ідентичність держав-членів [18]. Реформи, пов'язані із перетворенням Європейських співтовариств на Євросоюз, включають також розширення повноважень їхніх органів та інституцій (Європейські Ради, Комісії, Парламенти) і впровадження змін у відносини між цими інституціями з метою посилення демократичної легітиматії ЄС і подальшої консолідації країн-членів.

У зв'язку з даними змінами слід відзначити унікальність політико-правової природи Євросоюзу, її відмішність від устрою федеративної держави, конфедерації і традиційної міжнародної організації. Сучасні федеративні держави засновані на конституціях (тоді, як установчими документами ЄС були міжнародні договори) і об'єднують суб'єктів, котрих не можна розглядати у якості суверенних, незалежних країн (в той час, як до складу ЄС входять суверенні

держави). Що стосується конфедерацій, то вони створюються на основі міжнародних договорів і в них можуть бути створені власні органи (у тому числі парламент і уряд) з вельми обмеженою сферою діяльності. Головна відмінність конфедеративних утворень від Євросоюзу полягає у тому, що правові акти конфедерації, якщо взагалі передбачена можливість їх прийняття, не мають пріоритету щодо правових актів держав-членів. Конфедерація ухвалює свої документи на основі консенсусу або представляє їх державам-членам на попереднє утвердження. У разі розходження правового акта конфедерації з правовим актом країни-члена діє останній. Тим часом у Європейському союзі право організації має у державах-членах безпосередню дію і наділене верховенством над національним правом. Варто також нагадати, що жодній традиційній міжнародній організації, на відміну від ЄС, не притаманний ані інститут громадянства, ані спільна валютна система з єдиною грошовою одиницею. Європейський союз, таким чином, не може бути поставлений в один ряд із традиційними міжнародними організаціями, конфедераціями чи федеративними державами. Маючи з ними певні спільні риси, ЄС, тим не менше, являє собою специфічний феномен міжнародного життя.

Отже, Маастрихтський договір показав, що дальший рух по шляху інтеграції неможливий без розширення кола питань, котрі підпадають під компетенцію ЄС, без посилення ролі його інститутів. Значну увагу реалізації цих стратегічних завдань було приділено і при розробці Амстердамського договору від 2 жовтня 1997 року, що являє собою оновлений текст первинного Договору про Європейський Союз [19]. З одного боку, це актуалізує неофункціоналістську, а подекуди - і федералістську теорію інтеграції, з іншого ж - знову ставить на порядок денний питання про політичну і правову природу Євросоюзу, сферу його владних повноважень, а також про зміст суверенітету держав, залучених у мережу

інтеграційних взаємозв'язків і взаємозалежностей, особливо інтенсивних у рамках наднаціональної організації.

Державний суверенітет, котрий становить нині гарантію дотримання засад рівності і взаємовигідності співробітництва між країнами, як показує досвід ЄС, не є перешкодою, а, навпаки, може бути стимулом для подальших інтеграційних процесів у Європі. Саме завдяки своєму суверенному характеру як суб'єктів міжнародних відносин у рамках різних організаційних форм можуть ефективно співпрацювати держави, різні за розмірами, політичною могутністю і рівнем економічного розвитку. Тому побоювання "європесимістів", здебільшого фахівців у галузі міжнародного права, що сучасні суверенні національні держави можуть безслідно розчинитися у "брюссельській Європі" [20], виглядають необґрунтованими. Інтеграція держав у рамках Євросоюзу, яка відбувається на засадах субсидіарності і суверенної рівності, сприяє оптимізації можливостей реалізації державами їхніх суверенних прав, піднімає на новий, якісно інший рівень здатність країн захищати і втілювати свої національні інтереси - у чому, власне, і полягає практична цінність суверенітету. Для того, щоб інтеграційне об'єднання мало дієвий, а не декоративний характер, і могло ефективно виконувати свої завдання, задовольняючи потреби держав-членів, останні делегували частину своїх суверенних компетенцій його наднаціональним органам. Таким чином, наднаціональність тут є не штучним, накинутим, а об'єктивно необхідним явищем, не стільки самоціллю, скільки засобом гармонізації процесів функціонування і розвитку самих країн та створеної ними організації.

Найголовніший висновок, що впливає із розгляду співвідношення у рамках ЄС наднаціональності і суверенітету, полягає в тому, що в даній організації поступово долається підхід до останнього як до інструменту відгороджування держави від зовнішнього світу, протистояння країн на міжнародній арені. Якщо суверенні права держав обмежуються добровільно і цей

- * процес має об'єктивні передумови, відповідає інтересам кожної окремої держави, а делегування повноважень союзу країн фіксується у договорі, а у держави зберігається право та реальна можливість вийти з нього й повернутися до початкового стану - то всілякі розмови про втрату незалежності, перехід у підпорядкування якоїсь імперії втрачають будь-які підстави, Суверенітет держави якраз і проявляється у вільному вирішенні питання про входження до організації країн. При цьому передача повноважень, у даному випадку вельми істотних, означає певне самообмеження суверенітету, але зовсім не відмову від нього, а тим більше - не його втрату. Зміст суверенітету сучасних державних механізмів слід позбавити містифікацій, бачити у ньому реальну і конструктивну засаду відносин між державами,
- Концепція суверенітету і тепер, і в майбутньому зберігатиме свою придатність і актуальність за умови, якщо ми не будемо ставитися до неї догматично, сприймати як статичну, незмінну категорію із назавжди наперед визначеним змістом. Її розуміння та сприйняття і раніше невпинно змінювалося у часі, а у світлі інтенсифікації сучасних інтеграційних процесів у Європі із значною часткою впевненості можна передбачити, що еволюція концепції формпрактичної реалізації суверенітету держав триватиме і надалі.

1. Чубарьян А.О. Европейская идея в истории. Проблемы войны и мира. – М., 1987. – С. 11 – 48.
2. Oreziak L. Europejska Wspólnota Gospodarcza w drodze do Unii gospodarczej i walutowej//Sprawy międzynarodowe. – 1991. – № 6. – S.43.
3. Stefanowicz Janusz. Ład międzynarodowy: doświadczenie i przyszłość. – W., 1996. – S. 169.
4. Fiszer Josef. Suwerenność i państwa narodowe w integrującej się Europie – przerzytek czy przyszłość? – W., 1995. – S.26.
5. Brugmans H. L'idee europeene 1920 – 1970. – Bruges, 1970. – S. 24.
6. Spinelli A. The Eurocrats: Conflict and Crisis in the European Community. – Baltimore, 1966. – P. 11.
7. Fiszer Josef. Op. cit. – S. 26.
8. Mitrany D. A Working Peace System. – Chicago, 1966. – P. 17.
9. Fiszer Josef. Op. cit. – S.27.
10. Deutsch K. Political Community and the North Atlantic Area: International Organisation in the Light of Historical Experience. – Princeton, 1957. – P. 35, passim.
11. Mrozek J. Teorie integracji regionalnej a rozwoju Wspólnoty Europejskiej//Sprawy międzynarodowe.– 1991. – № 9. – S. 46.
12. Haas E. Beyond the Nation State. – Stanford, 1964. – P. 29.
13. Chodorowski Jerzy. Omówienie: Zielińska–Głębocka A., Stepniak A. i inni. Transformation and Integration in Europe. – Gdańsk, 1994. – 257 s.//Przegląd zachodni. – 1995. – № 1. – S. 183.
14. До установчих угод Європейських співтовариств належать Паризький договір 1951 року про утворення Європейського співтовариства вугілля та сталі, і два Римські договори 1957 року – про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та про створення Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатом).
15. Fiszer Josef. Op. cit. – S.52.
16. Там само.
17. Топорнин Б.Н. Европейские сообщества: право и институты. – М., 1992. – С.62.
18. Fiszer Josef. Op. cit. – S.9.
19. Борко Ю.А., Журкина В.В., Шемятенкова В.Г. Европейский союз: факты и комментарии. –

M., 1998. - С. 8.

20. Див., наприклад: *Galster Jan.* Parlament Europejski - system instytucjonalny irzeczywistosc V/Sprawy międzynarodowe. - 1988. - № 3. - S. 91.

Ihor Konovalenko

THE PROBLEM OF THE CORRELATION BETWEEN THE SUPRANATIONALITE AND SOVEREIGNTY IN THE BASIC CONCEPTS OF THE WEST EUROPEAN INTEGRATION

The article deals with the backgrounds of the main concepts of European integration, the degree of their influence on integration processes in Western Europe and the main trends in this realm. The specific nature of the European Union as a supranational organization is discussed as well as the correlation of the state sovereignty and the multidimensional interdependency of the West European countries.